

państwa. Tego rodzaju zapisy znajdują się w statutach wszystkich ważnych polskich spółek giełdowych z mniejszościowymi udziałami państwa³⁰.

W wielu przypadkach tego rodzaju zapisy statutowe mają oddziaływanie zbliżone do złotej akcji – mogą uzależniać podejmowanie określonych decyzji przez spółkę od zgody państwowego akcjonariusza lub też dają mu prawo powoływania, poza normalnymi procedurami, członków organów zarządzających.

Używane powyżej określenie „państwo” w znaczeniu podmiotu sprawującego kontrolę korporacyjną nad spółką jest uproszczeniem. W rzeczywistości, jeśli określenie to odniesiemy do różnych krajów i różnych systemów gospodarczych, kryje się za nim wiele różnorodnych podmiotów. Mogą to być w szczególności:

- centralne organy państwa, takie jak rząd czy poszczególne ministerstwa, a także specjalne agencje rządowe, których zadaniem jest realizowanie uprawnień właścicielskich (nadzorczych) wobec największych i najważniejszych przedsiębiorstw państwowych,
- samorządowe organy władzy, realizujące uprawnienia właścicielskie (nadzorcze) wobec podmiotów gospodarczych na szczeblu lokalnym lub regionalnym,
- inne przedsiębiorstwa państwowe (inne państwowe osoby prawne), realizujące uprawnienia właścicielskie (nadzorcze) wobec podmiotów zależnych, zwykle w kaskadowych strukturach własności.

O ile w dwóch pierwszych przypadkach można mówić o bezpośredniej kontroli korporacyjnej państwa, to w trzecim przypadku kontrola ma charakter pośredni.

2.2.3. Przedsiębiorstwa państwowe a inne podmioty państwowe

Kolejnym krokiem analizy jest odróżnienie przedsiębiorstw państwowych od innych gospodarczych podmiotów państwowych. Ten problem dotyczy tylko przedsiębiorstw państwowych będących stuprocentową własnością państwa, bowiem przedsiębiorstwa o własności mieszanej z natury rzeczy mają charakter komercyjny. Odwołując się do przytoczonej definicji Aharoniego, określenie „przedsiębiorstwo państwowe” powinno być zarezerwowane dla tych podmiotów państwowych, które generuje znaczącą część swoich przychodów ze sprzedaży dóbr i usług na rynku. Tego rodzaju definicja wykazuje jednak pewne dość oczywiste słabości metodologiczne.

Po pierwsze, wyznaczenie granicy, po przekroczeniu której można mówić o „znaczącym” udziale przychodów uzyskiwanych ze sprzedaży dóbr i usług na rynku, jest w dużym stopniu arbitralne, może to być np. 30% lub 50%. Po drugie, rozwiązania prawne stosowane w niektórych krajach, jak też praktyka gospodarcza zarządzania i nadzoru nad przedsiębiorstwami państwowymi, powodują rozmywanie w sposób

³⁰ M. Bałtowski, *Więcej władzy...*, op. cit.

– można powiedzieć – „systemowy” granicy między działalnością komercyjną a nie-komercyjną podmiotów państwowych.

Świetną egzemplifikacją powyższego stwierdzenia jest sytuacja w Rosji, gdzie jedną z form przedsiębiorstw państwowych są tzw. korporacje państwowe (zob. podrozdział 4.1.3). Mają one cechy typowe dla agencji państwowej, a jednocześnie funkcjonują jak przedsiębiorstwa komercyjne. Na przykład korporacja Rosatom z jednej strony dysponuje uprawnieniami w zakresie regulacji rynku energii atomowej, takimi jak wydawanie zezwoleń czy przeprowadzanie kontroli podmiotów prywatnych operujących na tym rynku, a więc pełni rolę organu regulacyjno-nadzorczego państwa. Z drugiej strony Rosatom jest największym komercyjnym producentem paliwa jądrowego na świecie i największym przedsiębiorstwem świadczącym usługi komercyjne w zakresie obsługi elektrowni atomowych i utylizacji odpadów nuklearnych w Rosji.

Niezależnie od tych problemów kryterium działalności komercyjnej pozwala na wyłączenie ze zbioru przedsiębiorstw państwowych podmiotów takich, jak szpitale, szkoły czy uniwersytety, co wydaje się racjonalne. Mimo że są one własnością państwa i świadczą usługi, które mogą być – z mniejszym lub większym powodzeniem – oferowane na rynku przez podmioty prywatne, to jednak jako podmioty państwowe nie uzyskują one znaczącej części przychodów z komercyjnej sprzedaży dóbr i usług.

Na podstawie tak zbudowanego kryterium wyodrębnienia przedsiębiorstw państwowych można wskazać miejsce przedsiębiorstw państwowych pośród różnych grup (rodzajów) podmiotów gospodarczych z udziałami właścicielskimi państwa – rysunek 2.1. Kolorowym tłem wyróżniono podmioty, które należy traktować – naszym zdaniem – jako przedsiębiorstwa państwowe.

Rysunek 2.1. Wyodrębnienie przedsiębiorstw państwowych spośród innych podmiotów gospodarczych z udziałami państwa

Źródło: opracowanie własne.